

AVATAR

– Amalgam tehnologije, ekologije, filozofije i etike u izuzetno atraktivnom pakiranju.

Svoju briljantnu seriju u produkciji BBC-ja „Povijest svijeta“ Andrew Marr započinje začuđujućim susretom dvaju grupa ljudi „razdvojenih poviješću“, kako to Marr veli u seriji. Naime, u uvodnim kadrovima prikazan je susret plemena domorodaca iz jednog sela iz sredine Amazone, koje nikada nije vidjelo moderne ljude i radnika na bageru, obučenog u nešto što podsjeća na Barcelonin dres. Između tih ljudi stoji barem 30.000 godina razlike u povijesnom razvitku (ili da to bude točnije „povijesnom razvitku“) i Marr s pravom postavlja pitanje je li čovjek kao vrsta, nakon što je napravio tu povijesnu odiseju od bića ravnopravnog neandertalca do bića koje gazi po mjesecu, išta napredovao. Znanost kaže da baš i nije. Čak je i nazadovao, jer najnoviji znanstveni podaci kažu da se u prosjeku uzetom na čitavoj zemaljskoj kugli ljudski mozak smanjuje tj. da se muški mozak smanjio za oko 10% dok je ženski smanjen za još više – za oko 15% u odnosu na naše pretke koji su živjeli prije 20.000-30.000 godina. (ovo gore nije seksistička izjava o tobožnjoj nadmoći muškaraca nego rezultat prosjeka uzetog na cijeloj Zemlji a budući da u većini područja na Zemlji žene još uvijek imaju podređenu, striktno uz kuću vezanu ulogu, mnogo manje su izložene novim utjecajima nego muškarci – otuda takve brojke). Očito je da ovi i slični podaci bacaju novo svjetlo na samu povijest, na sliku modernog čovjeka i na njegovo mišljenje o sebi samome, o drugim vrstama, kao i o odnosu modernih ljudi i ljudi u nerazvijenim područjima, što obuhvaća sve industrijski nerazvijene zemlje, nerazvijene afričke zemlje koje se baš i ne mogu nazvati industrijskima u bilo kojem smislu pa sve do Bušmana ili do spomenutih plemena u Amazoni koji još žive životom kakav je dominirao u kamenom dobu kada je čovjek živio kao lovac i skopljač plodova. Moderne, razvijene zemlje, posebice Amerika kao najjača i najutjecajnija, si uzimaju za pravo diktirati ponašanje i moralne norme svih dijelova svijeta izravno ili neizravno ovisnih o njima, mijesajući tehnološki napredak i militarističku premoć sa pameću ili moralnom superiornošću.

Navedeni problemi i moralne dvojbe vezane uz njih predstavljaju temu i radnju Cameronovog megahita „Avatar.“ To je fantastična priča, smještena u budućnost, kada ljudi sa Zemlje, budući da su uništili sve zemaljske resurse i Zemlju pretvorili u ogavno smetlište, koloniziraju druge planete, naseljavaju ih i iskorištavaju njihove resurse. U našem slučaju dolaze na planet Pandoru (pripazite na simboliku imena), gdje živi narod imenom Na'vi, humanoidna vrsta, plave kože, visokog rasta, visoke inteligencije i snage, ali na njihovu ogromnu nesreću, nisu na istom stupnju tehnološkog razvoja kao moderni ljudi. Njihov planet izgleda kao raj, iako ima i svoje divlje životinje, otrovne i opasne biljke itd., ali, na nesreću Na'vi naroda, ima i bogata nalazišta rude koja bi ljudima bila iskoristiva kao gotovo nepresušan izvor vječno potrebne energije. Razlog konflikta je očigledan; kolonizatori (ljudi) žele energiju, Na'vi je ne daju jer ruda leži ispod njihovih tisućljetnjih megastabala u kojima oni žive. Najveći izvori rudnog blaga su izravno ispod njihovih nastambi i ispod njihovog svetog drveća za koje oni vjeruju da sadrži duše njihovih predaka. Stoga je mirno preseljenje (gotovo) nemoguće. Ljudi pokušavaju sve ne bi li potkupili narod Na'vi i odvucli ih neki drugi kraj, ali bezuspješno. Zadnji i najočajniji pokušaj je infiltriranje nekolicine ljudi u obliku avatara (bića koja izgledaju i ponašaju se kao Na'vi a u sebi imaju duh čovjeka) - ukratko avatar je Na'vi tijelo kojim upravlja duh čovjeka. Mi pratimo životnu metamorfozu bivšeg marince, invalida Jake-a Sully-ja, koji dobija Na'vi tijelo i zadatak upoznati taj novi narod, naći im slabe točke i otkriti način kako ih na prijeveru odmamiti sa njihovih vjekovnih ognjišta tj. nalazišta rude. Izvor profita je jedino što ljudi u tome svemu vide a Na'vi su samo prepreka na putu i ništa više. Jake prihvaća zadatak i kreće sa tim užasnim ciljem na „misiju“ u tijelu, za njega napravljenog avatara. Kada upozna Na'vi ljude, Jake uočava da su oni mnogo više LJUDI nego on sam i oni za koje radi, tako da na kraju on u potpunosti preuzima nazore i način života Na'vi ljudi, odbacujući izopačenu korporacijsku, gramzivu politiku modernog svijeta, zasnovanu na novcu i profitu pod svaku cijenu. Ovo nas vraća na početak i na pitanje o upitnom LJUDSTVU ili čovječnosti ili još preciznije, onečovječenju modernog čovjeka. Cameron izuzetno dobro i nenametljivo provlači 3 bitna pitanja o modernome čovjeku; on analizira ekološku svijest ili „nesvijest“ modernih ljudi, pitanja o povijesti čovjeka i o dvojbosti njegovog napretka tijekom vremena, te filozofske stavove o vrijednosti i adekvatnom položaju ljudi u ranijim i u današnjim društvenim konstelacijama, od stare Grčke pa do modernog doba.

Krenut ćemo sa ekologijom. Iako nije baš svima vidljivo na prvi pogled, zbog kompjutorskih efekata, tehnike snimanja, scena borbe itd. ovo je izrazito ekološki angažiran film. Premda se čini kao akcijska fantazija, smještena na neki „lijevi“ planet, ovaj film ima više nego stvarnu ukorijenjenost u brizi za Zemlju kao planet, za koliko-toliko ljudski način života na njoj, kao i za međusobne odnose među ljudima koji je nastanjuju. Naime, redatelj Cameron je bio izravno angažiran u borbi plemena urođenika iz Amazone da sačuvaju svoj teritorij od nasilnog prodora moderne korporacijske industrije. Industrijalci iz Rio de Janeira su bili planirali gotovo u sred amazonske prašume napraviti ogromnu hidroelektranu, sasjedi prašumu između najbližeg grada i te buduće hidroelektrane kako bi kamioni imali pristup i nasilno preseliti nekoliko urođeničkih plemena koja su živjela na tom području tisućama godina. Ova istinita situacija zapravo predstavlja i srž scenarija samog filma. Potpuno ista situacija se događa na tom izmišljenom planetu Pandori. Cameron je genijalno prenio na platno realnu situaciju, iz realnog svijeta, sa konkretnog mjesta te joj dao epski karakter i do tada neviđenu tehnološku pozadinu. Ovo sve skupa znači da je film duboko uronjen u naš svijet iako na prvi pogled ništa ne izgleda tako. Sam redatelj kaže da je „Avatar“ „visoko tehnološki film o potpuno netehnološkoj temi.“

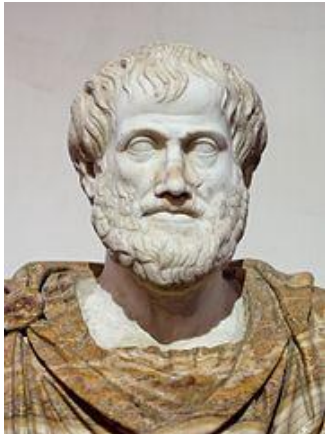

Amazona predstavlja pluća čitave zemlje kao planeta i Cameron ga s pravom pretvara u „Pandoru“ jer će posljedice njenoga mogućeg uništenja biti nepredvidljivije i možda i teže za sudbinu čovječanstva nego otvaranje mitološke Pandorine kutije. Priču sigurno

znate: U grčkoj mitologiji, Pandora je bila prva žena na svijetu i bogovi su je obdариli mnogim darovima: odjećom, nakitom, ukrasima, praktičnim darovima i sl. Između ostalog dobila je na poklon i kutiju (čup) za koji joj je rečeno da ga nikada ni pod kojim uvjetima ne otvara. Međutim, kakva bi to žena bila ako nije radoznala? Pandora je otvorila čup i iz njega su izašla sva zla svijeta koja su do tada bila skrivena u čupu. Jedino što je ostalo na dnu je mali duh koji se zvao Nada. Ukoliko je ne znate iz mitologije, poznata vam je sigurno iz igrice i filmskog serijala o Lari Croft, sa Angelinom Jolie. Uglavnom, u jednom od dodataka filmu Cameron kaže da je po najnovijim podacima 20% Amazone već potpuno uništeno, još dodatnih 20% je trenutno u tijeku uništenja a ukoliko se taj trend nastavi gotovo sigurno ćemo se, po uništenju amazonske prašume, iznenaditi kao i Pandora kada je otvorila svoj jadni čup. To će možda biti iznenađenje od kojeg se nikada nećemo oporaviti, kao vrsta. Na Zemlji ne postoji ekvivalentna (niti približno) količina zelenila koja bi bila sposobna preraditi CO2 kojeg čitav svijet proizvodi i pretvoriti ga u kisik koji udišemo, tako da nam ostaje vidjeti kako će izgledati kada se ta Pandorina kutija za nas otvori i kada budemo suočeni sa životom na Zemlji bez amazonske prašume. Ali, ova ekološka angažiranost filma na podizanju svijesti o očuvanju ono malo prirodnog što je sačuvano od razaranja usljed industrijske eksploatacije nije niti približno sve. Ima u filmu, pored ekologije, još mnogo toga jer, kao što kaže Shakespeare u svome „Kralju Learu“: „Ništa ne proizilazi iz ničega.“ Ovakvo arogantno ponašanje prema Zemlji kao planetu i prema tehnološki slabije razvijenim narodima ima svoju dugu povijest i izvorište. Svaki način razmišljanja ima svoj korijen negdje samo smo ga mi ponekada svjesni, a ponekada ne.

Odakle dolazi način razmišljanja da je moguće i opravdano, zanemarujući sve već spomenute ekološke aspekte, potpuno uništiti tisućljetno obitavalište 30-40.000 ljudi (amazonskih urođenika ili Na'vi naroda u „Avataru“) da bi se proizvelo još više energije za ljude koji žive tisućama kilometara daleko i uživaju u daleko većim udobnostima nego ti jadni urođenici. Stanimo trenutak i koncentrirano promotrimo situaciju koja nam se prezentira i u filmu i na već spomenutom realnom primjeru gradnje potencijalne, ogromne brane u Amazoni, na teritoriju tih plemena. Korporacijski moćnici, koji žive u gradovima, procjenjuju da im treba više energije, po mogućnosti što jeftinije, i odlučuju to postići tako što će potpuno i doslovno uništiti područje u kojem žive ti jadni ljudi. Što to znači? To nije kao da u jednom velikom gradu srušite jednu ogromnu zgradu u kojoj žive tisuće ljudi, na drugom mjestu sagradite drugu i kažete tim ljudima da se presele. To nije niti slično. U slučaju

urođenika ruše se njihove kuće, stabla, ubijaju vrste životinja koje oni tisućama godina love, uništavaju se biljke koje oni tisućama godina jedu, uništavaju se božanstva koja oni pronalaze u tim biljkama, planinama, rijekama i drugim lokalnim pojavama, što je oznaka svakog animističkog vjerovanja. Kada njih preselite to je isto kao da ste ih ubili. Čak bi bilo bolje da ih ubijete! Oni ne znaju loviti životinje u šumi koja je 5.000 km dalje jer te životinje nisu nikada ni vidjeli. Oni ne znaju koje su biljke jestive a koje ljekovite u tom novom kraju. Oni ne mogu vjerovati u bogove koji obitavaju na vrhu te strane planine kada su njihovi bogovi vezani isključivo uz tu planinu pod kojom žive možda nekoliko tisuća godina. To za njih nije kao za nas promjena adrese – to je kataklizma. Nažalost, sve to se nesvjesno odvija pod pokroviteljstvom Aristotelove filozofije i to je jedna od većih mrlja na karijeri i radu ovog genijalca iz Stare Grčke. Ta Aristotelova filozofija je opravdavala robovlasništvo koje je cvalo nekoliko stotina godina. Ljudi koji su trgovali robljem, odvodili te jadnike iz Afrike, koristili se njihovim radom, zarađivali na njihovim životima, na njihovoj mucu i trudu, morali su imati životnu

filozofiju koja je opravdavala takav način mišljenja i koja im je omogućavala da navečer uopće zaspe uz spoznaju da se koriste robovskim radom kako bi prosperirali. Svi se mi koristimo dobrimita filozofske misli u svojim životima samo je ona destilirana višestruko, kroz razne knjige, filmove, razgovore, tradiciju, pa joj se zamete korijen. U ovom slučaju Aristotelova filozofija vezana uz ovu problematiku stoji iza načina razmišljanja koji modernom čovjeku omogućuje iskorištavanje robovskoga rada, bez grižnje savjesti realociranje urođeničkih plemena, iskorištavanje Kineza u modernim tvornicama itd. Kako? Pored mnoštva dobrih stvari koje nam je ostavio, ostavio je u nasljedstvo i prilično uvjerljive nazore o opravdanosti robovlasništva i o prirodnom pravu na vladanje ili služenje određenih kategorija ljudi. Kažem uvjerljive, jer ti nazori predstavljaju proizvod društva u kojem je Aristotel živio i dio su njihove slike svijeta.

Stara Grčka je bila kolijevka demokracije ali to nije bila baš idilična vizija demokracije. Demokracija je vladavina naroda – model gdje svi vladaju, svi raspravljaju, svi glasuju, svi donose odluke. Ali, to je samo jedan dio priče. Često se zaboravlja da pravo glasa imaju samo slobodni građani. To isključuje robove, to isključuje žene i to isključuje strance. Zašto? Zato što su smatrani nižim bićima, nesposobnima vladati sobom ili drugima. Aristotel u svojoj „Politici“ kaže da su neki ljudi rođeni da vladaju dok je nekim ropski mentalitet urođen. Oni zbog svog stanja svijesti, nedovoljne pameti, nedovoljnog obrazovanja, sramotnog podrijetla ili nečega drugog nisu sposobni niti dostojni upravljati svojim životima a kamo li životima drugih. Ukoliko je to istina onda vladajuća klasa zapravo čini uslugu robovima i nižim klasama što vladaju njima jer bi ta „niža bića“ usljed svog divljaštva, nesposobnosti i uskih horizonata tijekom vremena bila uzrokom vlastite propasti i svih oko njih. To je otprilike sličan stav koji mi imamo prema svojoj djeci. Dok su mali sve odlučujemo umjesto njih, pazimo na njih, hranimo ih i odijevamo jer oni to sami ne mogu. Po Aristotelu, dovoljno je osvrnuti se oko sebe pa da vidimo da ljudi nisu stvoreni jednaki. Ako ih već Bog ili bogovi nisu stvorili jednakima, iluzorno je očekivati da bi ljudi ikada trebali biti jednaki i po toj logici očekivano je da pametniji, sposobniji, jači, više vrijedni vladaju onima koji nisu sposobni misliti za sebe, planirati unaprijed, logično zaključivati itd. A dokazi su naoko očigledni: „Pa zašto su oni siromašni i neobrazovani ukoliko im to nije prirodno? Zašto oni nisu na mom položaju a ja na njihovom? Zašto nisu oni na prijestolju ukoliko su jednako pametni, moćni i bogati kao ja? A ako nisu tako pametni i moćni kao ja, mora postojati razlog za to!“ Platon kaže nešto slično. U njegovoj idealnoj državi vlast drže najobrazovaniji a manualne poslove rade oni koji su zato „predodređeni“ zbog genetskih, intelektualnih i tjelesnih sposobnosti ili nesposobnosti.

Ovo možda zvuči daleko od nas, ali je li stvarno tako? Kada pričamo o Kinezima i o tome kako rade i za koliko rade uglavnom svi kažemo: „Njima daju 100 dolara i oni sretni!“ (refleksija našeg mišljenja o Kinezima) Kada Bosanci građevinari, „artikli“ koji mi najviše izvozimo, odu u Njemačku sretni su sa plaćama duplo manjim od njemačkih, jer su i takve 5 puta veće od onih koje bi dobili u BiH ali nije li takvo razmišljanje odraz Aristotelove filozofije (refleksija Nijemaca o Bosancima). Kada treba napraviti nešto u području naseljenom Ciganima, svi će reći: „Šta ima veze, napravi im te njihove kolibe bilo gdje drugo i njima će biti dobro? Živjeli u šupi ovdje ili negdje drugo, isti vrag!“ Proanalizirajte ovo: Zašto Cigani žive tako jadno i moraju prositi? Zašto mi ne prosimo a oni ne žive u našim kućama i ne rade naše poslove? – Pa zato što su oni lijeni, ne uče, ne rade, ne trude se! Njima je „u krvi“ prositi i krasti! – Upitajte 100 ljudi i gotovo sigurno ćete u 90 slučajeva dobiti neku varijantu gore spomenutih objašnjenja. A sada ih usporedite sa Aristotelom! Je li još uvijek tako dalek i nevezan uz našu stvarnost i način mišljenja? Kada nam mravi uđu u kuću, mi kupimo otrov i hladnokrvno ih pobijemo, jer oni su se bezobraznici usudili ući u našu kuću – zamisli bezobrazluka! Izgleda

svakodnevno i prozaično ali zapravo reflektira misao da smo mi superiorna, nadređena vrsta koja ne dopušta nižim vrstama da na bilo koji način ometaju naš stil života. Ako je ovo prozaičan primjer ima ih milijun na „višem“ nivou. Kada su nedavno Amerikanci i Englezi izravno ili neizravno potakli sukobe u Libiji i Iraku, iza svega se krila filozofija: „Vi ste na malo nižem stupnju razvoja, ne znate što je demokracija pa ćemo vas mi poučiti, ali glupo je da to radimo besplatno, svaka škola se plaća, pa nam zauzvrat potpišite ekskluzivna i izuzetno povlaštena prava na vašu naftu! Ili, ako se sjetimo koliko je Srba, Hrvata, Muslimana i drugih s naših prostora bilo, i još je, po zatvorima u Haagu ili negdje drugdje, opravdano ili neopravdano, a i Srbija, i BiH i Hrvatska su morale potpisati izjavu da se američke vojnike ne može teretiti za bilo što što su oni učinili u ime američke vojske? (iako su dokazano i dokumentirano počinili prava zvjerstva u Iraku i i u sukobima sa tobožnjim i pravim teroristima) Slični li na Aristotela?

Kako to izgleda u „Avataru“? – Jako slično upravo spomenutim primjerima. Ljudi, kolonizatori dolaze na planet Pandoru, otkrivaju izuzetno vrijednu rudu i na bilo koji način je se pokušavaju domoći. Ispočetka to čine „u rukavicama“ a kasnije slojevi ispolirane, lažne ljudskosti i civilizacije se polako ljušte i otkriva se gramziva, bezobzirna strana modernog korporacijskog svijeta. Slijedi se logika: „Pa ti divljaci žive na drvetu, štiju bogove koji su u tom drvetu, hrane se životinjama, jašu neke čudne životinje itd. Sve to mogu raditi i stotinu kilometara dalje. Neka se presele i neka nas ne smetaju. Na bilo kojem drugom drvetu da žive isto bi im bilo!“ Analogna situacija je bila i sa stvarnim, konkretnim urođenicima u Amazoni, koje je posjetio i za koje je lobirao redatelj James Cameron. Iako su to primitivne nastambe one tim ljudima predstavljaju sve na svijetu i zašto bi bile manje vrijedne od trokatnica na Beverly Hillsu, napunjenim glumcima i poznatim ličnostima. Čak i gore, jer te kuće na Beverly Hillsu svojim vlasnicima nisu ni približno sve što imaju. A zamislite kakav skandal i pozivanje na Ženevske konvencije i kršenja ljudskih prava, te odštete u milijardama dolara bi se dogodili kada bi netko došao na ideju da preseli stanovnike Beverly Hillsa u neki drugi grad? Čini se da nečija sloboda, stil života i način razmišljanja mnogo više vrijede nego ekvivalentna prava siromašnih i nepoznatih ljudi u tamo nekoj šumetini, slabo razvijenoj zemlji itd.

Ovo nas dovodi do najbitnije točke cijelog filma i cijele ove priče o etici i filozofiji, a to je pitanje koje je spomenuto u samome uvodu: Je li moderni čovjek zbilja toliko evoluirao i je li toliko nadmoćan da neupitno vlada nemoćnijim narodima, jer ukoliko jeste onda je sve to možda donekle i opravdano? Centralni lik filma, marinac Jake Sully je eklatantan primjer i dokaz da nije i da smo mi moderni ljudi samo isprazno umišljeni i da letimo na krilima tehnologije i oružja, a da je sve teže, slijedeći glasoviti primjer filozofa Diogena, pronaći Čovjeka (sa velikim slovom Č). Primjerci ljudske vrste koji nas vrlo dobro predstavljaju u filmu ne služe nam baš na čast i daleko su inferiorni narodu Na'vi. Oni će oduševiti Jakea i natjerati ga da svoje novo tijelo i svoj novi

način razmišljanja o životu, svijetu i vrijednostima općenito prihvatiti kao svoje novo, usavršeno, bolje i u konačnici ljudskije JA, nego njegovo izvorno JA s kojim je došao na Pandoru. Njegova transformacija je izuzetna i u tjelesnom i u duhovnom smislu. U tjelesnom smislu promjena je očita na prvi pogled i lako shvatljiva jer je Jake invalid u kolicima a sada dobija moćno i snažno tijelo, ali, bitno je naglasiti, da je Jake na Pandoru došao i kao mentalni invalid, a da je većina drugih „ljudi“ oko njega još gora od njega. Primjera za razmjernu njegovu transformaciju je zbilja mnogo. Za vrijeme prvog susreta sa Na'vi narodom Jake shvaća kako mora naučiti sve što je moguće o svojoj okolini, o bićima koja tu obitavaju i te se mora skladno uklopiti u taj ekosustav ne narušavajući ga i štiteći život u njemu. Svo njegovo znanje ima za cilj opće unapređenje njega kao osobe, ali nikada na štetu okoline i zajednice.

Zadivljujuće je zajedništvo koje pokazuju Na'vi ljudi. Kada Jakea primaju u svoje pleme, svi ljudi naprave jednu veliku mrežu tijela, osjećaja i energije, koja se spaja sa njihovim svetim drvetom, a kroz njega sa precima za koje vjeruju da borave u tom drvetu, kao i sa Zemljom samom, kao nečim što im poklanja život i energiju. Istu stvar čine kada se mole, kada tuguju ili kada liječe nekoga. To se ponavlja par puta u filmu i zbilja predstavlja moćne scene ljudi koji su upućeni jedni na druge, vezani jedni uz druge, vezani uz određeno mjesto na Zemlji i uz svoje pretke. Sve to samo doprinosi osjećaju gađenja koji dobijemo od pomisli da ih moćnici zbog profita žele hladnokrvno preseliti na neko drugo mjesto, a samim tim, barem što se njih samih tiče, u neko drugo povijesno vrijeme. Pri tome mislim i na realni problem ljudi u Amazoni, a i na problem Na'vi naroda u filmu. Oni izgledaju tako zadovoljni, sretni, puni života i radosti da se glavni lik s pravom pita: „A šta im to mi moderni ljudi možemo ponuditi da je bitno a da oni nemaju? Možda Colu ili jeans hlače?“

Fascinantan je skromni stav Na'vi naroda koji oni odaju u lovu na životinje kojima se hrane. Nešto slično postoji kod J.F. Coopera u njegovim romanima poput „Posljednjeg Mohikanca.“ Naime, oni kada ubiju životinju, ispričaju se i njoj i kompletnoj šumi zbog toga što su to morali učiniti, što je možda pretjerano ali je istovremeno i prekrasno. Kada se uspoređi takvo ponašanje sa arogantnim stavom modernih ljudi koji ulete u šumu ili na afričke savane sa snajperskom puškom, za koju treba gotovo 0% vještine i znanja da bi s njom ubili i najveće životinje i onda sa njih uzeli rogove ili zube ili neku sličnu glupost, ne možemo se ne postidjeti. Moderni čovjek, u svojoj umišljenosti, unaprijed polaže pravo na sve. Pravo na sljedeću plaću, iako ju još nismo ni zaradili, pravo na sutra, iako ne znamo hoće li ga biti, pravo na nepovratno mijenjanje sudbine Zemlje i drugih naroda, jednostavno zato što to trenutno možemo. Nemamo nikakvog osjećaja da nam je to možda posuđeno, poklonjeno, darovano i da bi nekakva zahvalnost i sreća trebali proizaći iz toga! Samo posvemašnji osjećaj da nam sve to s pravom pripada jer smo opako dobri i pametni. Sjetite se samo da su u Americi, bijeli doseljenici iz zabave ubijali po nekoliko milijuna bizona godišnje i ostavljali ih da trunu na prerijama, što je vrlo brzo dovelo gotovo do stopostotnog izumiranja bizona kao vrste. Usporedite tu „ljudskost“ sa skromnim stavom Na'vi lovca koji se ispričava životinji jer je eto gladan pa ju je morao ubiti i nada se da joj nije prouzročio nepotrebnu bol. Mi se uopće ne smatramo dijelom ovog svijeta, nego vladarima kojima je sve dozvoljeno i koji unaprijed imaju pravo na sve a da to najčešće ne moraju ni zaraditi. Kada dolazi na Pandoru, Jake, kao i drugi ljudi, svjesno ili podsvjesno prezire Na'vi narod kao divljake ali, upoznavajući ih sve bolje i bolje, uvida da su oni, iako tehnološki nazadni, puno sretniji i zadovoljniji od modernih ljudi a nadmoćni su im i tjelesno i po razini ljudskosti. Jake raste u svim pravcima i, iako to zvuči paradoksalno, odustajući od toga da bude čovjek i želeći da postane Na'vi, on postaje boljim čovjekom i kompletnijim ljudskim bićem – postaje Diogenov Čovjek, s jako velikim slovom „Č.“

Za kraj sam ostavio ono što je isključivo vezano uz sam film i filmsku tehniku jer je to, pored navedenih sadržaja koji su meritorni sami po sebi, komponenta filma koja je upravo genijalna i za sada još uvijek, neponovljivo odrađena.

James Cameron je ovim filmom čitav film kao žanr uveo u novu eru. Njegov pristup i tehnička izvedba „Avatara“ će sigurno, a već je to jako vidljivo, obilježiti daljnji tijek razvoja filmske industrije.

Film je vizualno predivan i ukoliko se dočepate Blu-ray ili nekog HD snimka oči će vam uživati u

vizualnom prazniku koji gotovo sigurno nikada niste doživjeli. Taj vizualni užitak ima dvije komponente koje su bitne za istaknuti. Prva je sami svijet na Pandori koji je najbliže što se ikada itko približio mojoj viziji Rajskog vrta. Ovo ne možete niti zamisliti dok ne pogledate taj svijet na velikom ekranu a dojam se još pojačava kada shvatite da je to sve kompjutorski nacrtano, s toliko profinjenih detalja, nijansi boja, igre svjetlosti da jednostavno oduzima dah. Ovdje je važno ne napraviti standardnu pogrešku, koju gotovo svi prave, a to je da pomislimo ako je nešto kompjutorski napravljeno da je to industrijski proizvedeno, serijski, po principu da kliknete par puta mišem i stvori se svijet. Tu se radi o godinama crtanja, animiranja i doslovne izgradnje čitavog jednog prekrasnog svijeta. Ukoliko ono nije umjetnost onda je jako upitno šta to u modernome svijetu jest. Ovaj dojam ćete posebno dobiti ukoliko vam apstraktni primjeri moderne umjetnosti, razni glupi ili manje glupi performansi idu na živce. Ovo je pravac u kojem vrijedi ići. Ljudi su u ovome filmu fizički i digitalno stvorili impozantan novi svijet, dovoljno sličan našem da nas privlači i dovoljno različit da nam podgrijava maštu. Uz Blue-ray snimak dolazi i dokumentarac koji pokazuje kako se to zapravo radi i tek onda čovjek može barem djelomično pojmiti koliko vremena, strpljenja, umijeća i genijalnosti treba da bi se onakvo nešto napravilo. Doslovno godine i doslovno tisuće i tisuće radnih sati ogromnog tima crtača i kompjuterskih animatora. Dovoljno je reći da su napravili nekoliko tisuća raznih crteža samo da bi dobili oblik i izraz lica dvaju glavnih junaka – izraz i oblik lica koji bi bio dovoljno ljudski da nam bude blizak a dovoljno stran da naznačava separatnu vrstu. Tisuće crteža (rukom nacrtanih) da bi se dobio savršeni izraz lica koji će se tek onda nacrtati na kompjuteru!!! A kada pogledate film shvatit ćete koliko je truda trebalo uložiti u sve drugo, jer napravljen je kompletan jedan novi svijet a lice je samo djelić svijeta.

Izmišljen je čitav jedan jezik samo za potrebe filma i njegova korespondentna gramatika, za što je angažiran poznati američki lingvist. Svi glumci su na testnim probama za prijem u filmsku ekipu morali naučiti nekoliko dijaloga na Na'vi jeziku, a tijekom snimanja su svaki dan trenirali da bi dobili gracioznost i lakoću kretanja koja se veže uz vrstu ljudi koji su brzinom, rastom i snagom tako superiorni običnome čovjeku.

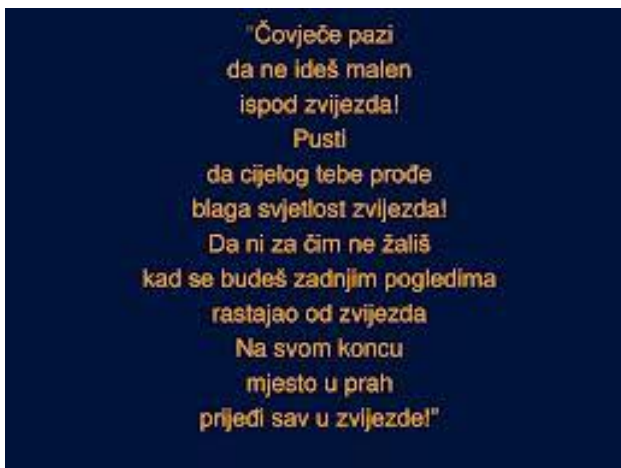
Druga spomenuta komponenta je sama gluma i način snimanja. Cameron je koristio novi princip, koji je djelomično korišten za snimanje lika Golluma u „Gospodaru prstenova“ a kojeg ste sigurno primjetili ukoliko ste

gledali National Geographicov serijal o borilačkim vještinama i o građi ljudskog tijela. O čemu se radi i šta je tu posebno novo? Novo je to da su glumci samo podloga na koje treba doslovno nadograditi novi lik. Oni glume i obavljaju sve radnje kao i u normalnom filmu ali to predstavlja samo prvu fazu rada. Naime, za vrijeme snimanja oni na sebi nose gomilu malih kompjuterskih senzora koje prate specijalne kamere (napravljene samo za to – što u praksi znači da imate normalne kamere koje snimaju glumce i imate kamere koje snimaju samo kompjuterske senzore, snimaju njihove izraze lica i kretanje tijela i prenose ih u kompjutor na kojem oni služe samo kao temelj na kojem će se izgraditi kompjutorski napravljen lik).

Na taj način se postiže ljudskost i prirodnost kretanja, gesti i ponašanja animiranih likova. Ovaj pristup je mukotrpan, mučan i ekstremno dugotrajan ali su rezultati fantastični. U praksi dobijete fascinantne, izmišljene likove, koji su unatoč svojoj različitosti dovoljno humanoidni da se možemo poistovjetiti s njima, da ih možemo zavoljeti i da možemo razmišljati o njima kao o ljudima, a da smo svjesni njihove različitosti. K tome, čitava stvar genijalno funkcionira i na simboličkoj razini jer, kao što sam spomenuo ranije, glavni lik, Jake Sully, što se više identificira sa Na'vi narodom i sa svojim avатарom, postaje sve bolje i bolje ljudsko biće. Ekvivalentna stvar se dešava i doslovno. Glavni glumac Sam Worthington, koji glumi Jakea, na sebi nosi spomenute senzore i on je samo podloga na koju

se kasnije nadograđuje lik avatara, tako da lik avatara, Jakea nadograđuje i doslovno i simbolički. Bez naknadne nadogradnje Na'vi lika Jake bi bio samo smiješna karikatura ljudskog bića koje funkcionira kao stroj, a kada se na njega nadogradi osobnost Na'vi lika on postaje jedno uzvišeno, plemenito, herojsko biće koje je dostojno divljenja u svakom pogledu. Bez Na'vi iskustva Jake je samo još jedno obično, izgubljeno, nebitno ljudsko biće u moru sličnih bića koja preživljavaju na ružnoj planeti Zemlji – koja je postala ružna upravo zbog ogromnog broja takvih i gorih primjeraka ljudske vrste. Međutim, na Pandori Jake kao da prima savjet od A.B. Šimića i pretvara sebe u poštovanja vrijednu osobu, osobu koju drugi htjeli-ne htjeli moraju poštovati, cijjeniti i slijediti jer ih inspirira i daje im

primjer i poticaj da postanu bolji. Jake, kao Na'vi, definitivno „ne ide malen ispod zvijezda“ –što se za njega kao čovjeka nije baš moglo reći.

„Avatar“ je u mnogo čemu poseban film. Sadrži mnoštvo aluzija i referenci na probleme modernog doba, uloge čovjeka u njemu, kontrastivni prikaz modernog čovjeka i moguće alternative takvom onečovječenome „čovjeku“ koji je neprijatelj samome sebi, neprijatelj okolini i neprijatelj čitavom planetu. Iako je priča već prilično poznata iz filmova poput „Ples s vukovima“ ili spomenutog „Posljednjeg Mohikanca“ ovdje se radi o nečemu novome i vrijednome. U „Avataru“ ne možete pobjeći osjećaju da vas se čitava ta problematika tehnologije, ljudskosti, nemilosrdnog biznisa, nebrige za Zemlju itd. itekako tiče. Kod spomenuta dva filma, a i u drugima slične tematike, postoji vremenska i prostorna distanca koju mi ne prelazimo. Identificiramo se sa američkim Indijancima dok traje film ali kada film završi to je to. Što se nas tiče američki Indijanci? Ako se iskreno zgrozimo uvijek iznova kada vidimo u nekoj ekranizaciji tretman robova na američkim plantažama, mi uvijek zgodno i prigodno pomislimo da smo mi dobri i da mi svoje crnce nikada ne bi tako tretirali. Međutim, budući da imamo posvemašnji nedostatak crnaca oko nas, naša teorija ili iluzija se nikada ne može ispitati u praksi. Cameron sa „Avatarom“ postiže jednu novu razinu identifikacije. Na'vi narod je dovoljno različit da se razlikuje od svih ljudi na Zemlji da bi poništio naše regionalne razlike, a dovoljno su ljudski da bi potakli u nama

poriv za identifikacijom, tako da se ne možemo nikako izvući. Cameron kaže da je ideal koji on propagira „techno - indigenous people“ – što bi otprilike predstavljalo ljude opremljene modernom tehnologijom i koji znaju njome rukovati, ali u skladu sa Prirodom i Zemljom, te u skladu sa čovjekovom prirodom, u spomenutome Šimićevom smislu. Ova vizija čovjeka se nameće kao jedino logično i dugoročno održivo rješenje za probleme modernog svijeta koji ima tendenciju sam sebe uništiti.

Ljubiteljima SF-a ovaj film ne treba niti preporučivati jer su sigurno vrlo dobro upoznati s njim ali, ako pretpostavimo da vas uopće ne zanimaju nikakvi fantastični ili science-fiction filmovi, „Avatara“ bi svakako trebali pogledati, jer pored spomenutih ozbiljnih tema, daje nam i uvid u stanje i tendencije moderne

kinematografije i tehnologije općenito, o kojoj smo, htjeli-ne htjeli ovisni. Nigdje ne možete pronaći bolji prikaz stvaranja virtualnog svijeta u modernim filmovima i igricama nego u „Avataru“, posebno ako pogledate i dodatke koji idu uz film. Ali, ukoliko vas ni to ne zanima „Avatar“ je izuzetno lijepa ljubavna priča između dva vrlo posebna „ljudska“ bića tako da film funkcionira vrlo solidno i na tom nivou. Ako vam ni to nije baš nešto, film se može bez ikakvih intelektualnih ili emocionalnih akrobacija pogledati i kao akcijski spektakl jer su scene Jakeovog učenja preživljavanja na Pandori i scene borbi izuzetno dobro snimljene i ima ih u

obilnim količinama. A, ukoliko vam ni ovo nije dovoljno, onda vam ja stvarno ni malo ne mogu pomoći po pitanju filmske zabave. Uživajte!

B.M.